

THI RUNICHJAXIN NI INCHI JICHRO KO TSU'EN, THI NCHERENTHE RAJNA KO SIXINGIXIN NGAIN RAJNA KO RAJNEE NI NICHJA THA NGIGUA JII NGATA'A NUNTHE NDANINGA

RIO THI CHRO I

KAIN THI TSU'EN

Satsu'an ná, ko rutsjee ná ke jaan nduaxin tsu'en ixin kain Rajna nichja chrujan tha ko chujnii, inchi nche'e ná xra ko are dinchee ná chujnii ná ni thetu'an; ruchunde'en ná juasaaya are sixingixin kain thi nuen chujni nche'e ná, niingo ruee ná, thi nu'e ná, tha, inchi nchee ná xra, xruan chunxin ná ngai rajnee ná ko kain thi jii.

Ndaninga chunda tsje rajna nichja tha ke nchechjian, ko suji ixin chunda Rajna ko Rajnee Náhuas, Totonacas o Tutunakuj, Mixtecas o Ñuu Savi, Tepehuas o Hamaispini, Otomíes o Hñähñü, Popolocas o N'guiva y Mazatecas o Ha shuta enima, ko ni jii juui ná ko tabinthe ná ngata'a Nunthe Ndaninga chunda utsje nano ko xranchetja'a na thi kexreen tjao ná, kexreen dachaxin ná chaon, thi nue ná ko thi dinchee ná chujnii ná thetuan, ko yaa je'e juinchechjian ná.

Thi nichjixin chujni ko thi Jichro ko tsu'en datsu'an ixin Rajna ko Rajnee nichja chrujan tha chunda ke sikuen nana ná ko kai nchao tsje ná; ko are tsje ná yaa chunda ke ni te nchixin sinchee ke tsu'en ko kai nchao ni thetaunka nthi'a.

Are usikuen kain jii ixin Rajna ko rajnee nichja naa thá, thi nchia icha nui Ejecutivo ko Judicial, jañaa inchi rajnee chunda ke:

a) Satsuan, rutsjee ko ruchunde'e juasaaya kain thi chro ngaxi'in, kain thi nue rajna, niingo ruee ná ko kain thi nué rajna tei ko chunda ke sinchechjian ná chijni rundachro tsje chujni ko kai nakua chujni;

b) sayee na kai thi sixinthe rajna rinao, ko kain thi tangi ke satho rajna are sigeta icha thi kexreen techo ni kunixion xra;

c) Satsuan kain thi di'in sistema normativo te ngaxi'in thi tethuan inchi jichro thi thetuan, juasaaya ixin thi jaan sikuen ngai chujni ko thi nichjaxin ni.

RIO THI CHRO II

THI NICHJAXIN RAJNA KO RAJNEE NICHJA CHRUAN THÁ NGIGUA

Thi jichro ko tsu'en datsuan ko tsje'e kain thi ni thetuan ngai Rajna nichja ngigua, chujni'i ná dinchee ná jaña inchi je'e ná nue ná, ko sikuen inchi jikininxin ko xraje'o renthe ni nchrii ko ni chjan.

Rajna ko Rajnee nichja ngigua ko chujnii, nchao je'e ná ko chujni thetuan rajna sanchian ná chruan thi sunde'e ná ko kai are sinao ná tsunue na chrua ke'e ngain icha ni thetuan.

Sinthechun ná tachjruin, sinthe ná jian inchi Rajna ngigua ko nchao sundeé ná thi nduaxin tsuen ko chru'a ixin chjrui'a sinchee ná ngai ná, sikaon ná, sachjrendee xan nchrichjan ko xanxichjan nindua xan nichja ngigua ko chujnii xan ko Rajnee xan.

Thee ná ngigua sechon.

Tsato choo ná inchi je'e ná sinao ná ko nchao sinchesuji ná thee ná, thi nue ná nche'e ná, lunthue ná, suen ná, thi the ná, kiai rajnee ná ko kain thi chunda ke sikon ixin rajnee ná.

Kexreen tato choo chujni are nchee na xra ngai chujnii ná, ko thi ni te ko nuen na ixin sikue'a, sixingixin ko sinchechjian ná chijni chunda rajna; ero ji'i je'o nchao tsu'en are xru'in sikuen ngai thi nichjaxin chujni.

Xru'a santsjexin ná naa chujni nichja ngigua ngai rajnee.

RIO THI CHRO III

XANCHRII KO XAN NCHINCHIN NICHJA NGIGUA

Rajna sajon thi rinao ná tsunue ná, thi tsangi ná, tsao ná, ixin Rajna ko Rajnee nchao rutsjee ná ixin sixinthe ni nchrii are rutsuntaon na ngai na’o, thi dachaxin ná chaon, chujni ko thi nue ná nchee ná.

RIO THI CHRO IV

JE’O NÁ NCHAO RUNDACHRO NÁ

Rajna ko Rajnee nichja ngigua nchao je’e ná sinche’e ná kexreen sinchee ná xra ko thi sinao ná sixingixin, ko ngain Thi Jichro ko tsu’en satsu’an ná thi ncherenthe ná.

RIO THI CHRO V

THI NCHERENTHE RAJNA NGIGUA KO THI TSANGI NI XROON

Nchao sigee ná ngai chujni: sinchee ná ko sinchesuji ná kain thi nue na nchee ná.

Ni thetuan ngai Nunthe ko ni the ngai Rajna tsengijna Rajna ko Rajnee nichja ngigua sakuen ná, senda ná ko thi sixinjixin thi nuen na nchee ná.

- Sinthechon ná ngaxi’in rajnee ná kunixin thi ncherenthe ná, ko jian sinthe ná ko nchao sixingixin thi ncherenthe ná.
- Sinchesuji ná, sundeé ná, ko sinchegatho ná xanchinchin, tsjague ná xan xroon, thi chijni, thee ná, ko kai thi ncherenthe ná ero nichjan ná, thi xraxaon ná, thi rukjin ná ko sinchenichjan ná xroon.

Nunthe ko Rajnee chunda ke nduaxin sikuen ixin tsangi ná xroo ko je’e ná rundachro ná ixin kee tsangi xan ko chunda ke sikon kunixin intercultural ke nchao tsangi xan kain thi nue chujni.

Tsangixin chjan ngai Rajna ngigua te ngai Nunthe ndaninga ko chunda ke kunixin ngigua ko thenajni ko intercultural.

RIO THI CHRO VI

**SIXINTHE KAIN CHUJNI
NGIGUA KO
RUNDACHRO NÁ IXIN
THI SIXINGIXIN NGAI
NDANINGA KO RAJNEE** Thi thetuan ngain nunthe Ndaninga ko Rajnee, rundachro kexreen rinao ko jaña nduaxin sikuen ixin sixinthe Rajna ko Rajnee nichja ngigua ko rundachro kexrein sixingixin ngai rajna, ko ji'i sikao thi rugunda ko siku'en thi rugunde'e ná, thi sine ná, xruan, sineka'o choo ná ko icha.

RIO THI CHRO VII

**KAIN THI JII NGAI
NUNTHE** Rajna ngigua sinchee xra kunixin ni thetuan tetaa kantha, ruxranxinthe ná kain thi rugunda ixin senda na, rutsjee ná, sakuen ná, ko sunde'e ná kain thi jii; tachrjuin sundee ná kain thi chunda ná ngain nunthee ná.

RIO THI CHRO VIII

**THI NICHJAXIN KO
DAKUEN THI NICHJAXIN
NI NCHEE XRA** Kain thi dundee chujni tsje ko thi particular chunda ke sechundee ná juasaaya thi nichjaxin ni ngigua ko xraje'o nchao sinchee ná xra.

RIO THI CHRO IX

JIE NGIGUA Ni thetuan ngain ndaninga ko ngai rajna, satsuan ná thi ndachro chujni ko inchi bithue ixin tsunchjian chijni, ko inchi tsato choo ná ngain Rajna ko Rajnee ná; inchi tjao ná, thi ndachro ná, ko thi dithue inchio ndachro chujni ko ni nchiixi'in Nunthe, aro ke sikuen inchi thi nichjaxin chujni.

RIO THI CHRO X

**TSUNI'A NÁ KO SIN THE
NI RUSTJEE NÁ** Chujni te ngai Rajna ko Rajnee ngigua ruchunda na xru'an, Ndaninga ndachro ixin nduaxin tsu'en ke sechunda ná xru'an ngai nchia te ni nchexru'an ko see ni tsengijna ná.

RIO THI CHRO XI

**NCHEXRATHE CHOO NÁ
NI NGIGUA NGAI NCHIA
NI** Ni ngain Rajnee ko chunda chujni ngigua chunda ke sechunda na xra ke chunda ke sinkon kunixin ni ngigua, ko nchao tsunchjian ni sinchee xra ko rustjee ná kee rugunda.

RIO THI CHRO XII
NCHIANDUA CHUJNI NGIGUA JII NDANINGA
INCHI THI NDACHRO I

KAIN THI JII KO Nchiandua chujni ngigua jii ndaninga, yaa naa nchiandua kain chujni,
NDUAXIN TSU'EN THI ko chunda chujni thinxin chijni, kain thi nuen ná ko je'ó ná nchee ná
XRAXAON NI KO THI xra, thjee ná kexrein nchee ná xra ko nchenchee na chao xra, jii nchia
NCHEE NCHIANDUA Ndaninga.
CHUJNI NGIGUA JII
NDANINGA

Ngain ni nchiixin chunda ke sikon ngain rajna ko ni thixin kjin, ko chunda ke sikuen inchi xraxaon ni, sithekaon ni, sinchechjian ni, see, tsu'en, sitaon ná nthia, tsjao ná, sinchekingi ná ko rurueen ná kain thi thetuan, ko nduaxin tsu'en ixin thi nichjaxin chujni ngigua ko ni thixin kji, jaña inchi thi sixingixin ko nchao tsunsuji rajnee ná.

Nchia sinche'e xra inchi ndachro nthi'i:

;

- I. Ruchunde'e ná juasaaya, rutsjee ná, ko sinchesuji ná rajnee ná, thee ná ko ngiguee na jii ngai Nunthe, jaña inchi kain thi jii ngai rajna, chujni, na'ó ko chaon;
- II. Duaxin siku'en ixin satsuan ná ko ruchundee na juasaaya ixin thi nichjaxin rajna ngigua, ko inchi nchee na xra je'ó ná.
- III. Nduaxin sikuen thi ruxrakao choo ná ko ko thi tsje rajna ke nchechjian Rajna Ndaninga, jaña inchi chjruin sinchee ná ko sayee choo ná ko tsunchjian naa rajna ke sixinthe kain ni, tsje ni, intercultural, juasaayee na ngai kain rajna nichja ngigua.
- IV. Nduaxin tsu'en ko sinchekingi ná thi jian, kain thi chunda ke sikon ngai na ko thi intercultural jii ngai na'ó, thi dachjre ko thi ni thetuan naa nchia jikininxin rajna Ndaninga.
- V. Tsexinxin ni kunixin thi sixingixin ko rugunda ixin kain thi jii ngataa nunthee ni ngigua.
- VI. Ruxranxinthe ni xraje'ó inchi nchrii ko xii ngai na'ó, kain ngai thi ni thetuan naa nchia jikininxin rajna Ndaninga ko sinchekingi ni thi nichjaxin ni ko sixinthe nchrii ngigua ko ni thixin kji.
- VII. Nduaxin tsu'en thi nichjaxin ixin danchiangi ná ngai chujni sa'ó ko ni thixin kji ni ngigua, ixin are ni nchee xra ndaninga sinchegatsuan ná kain thi thi jituen.

- VIII. Nduaxin tsu'en ko sinchekeingi ni kain thi jikininxin ko saka ni ke ruxraxaon ná thi jituen ngai rajna ngigua aro inchi je'e ná tjao ná.

Nchia ji'i chunda ke sechunda thi nichaxin aro kai je'e sinchee ji'i:

- I. Rundachro kexreen sithue thi tsjao ná ko ji'i tsanda sithao nthia ixin thi tunchjian ngai rajna yei kain ngai rajna ngigua ko ni thixin kji. Sinchegatho ná ko sixinthe ná, ngain thi tsunchjian, tsu'en ko are rutsjee na thi xra, kain thi sinchee nchia ko chujni nchee xra ngai thi ni thetuan naa nchia jikinixin rajna Ndaninga.
- II. Sinchekeingi'i ná, ruchundee ná juasaaya, ruthjuee ná ko nduaxin siku'en thi satsuan ná ko thi nichjaxin rajna ngigua ko ni thixin kji.
- III. Sinchekeingi ná, sinchesuji ná ko tsengijna ná ixin je'o rajna nchao rundachro kexree sinchee xra ko kai ni thixin kji.
- IV. Tsunchjian xra ko rundachro ná kexreen nchao sixinthe na'o, kee rinao ná, thi tsunchjian ko chunda ke sinkon rajna ngigua ko ni thixin kji.
- V. Rundachro, sinchekeingi ko ruxranxintrhe ná kexree tsuen ixin nduaxin tsu'en kain thi nichjaxin chujni ngigua ko ni thixin kji.
- VI. Sinchechjian, rundachro ko sinchekeingi thi rundachro ná ixin thi sixingixin ngai nchia thetuan, thi ndua, ko rugunda ke sinthe na ko jaña tsurenthe thi satsuan ná ngai thi nichjaxin rajna ngigua ko ni thixin kji.
- VII. Tsunchjian ko tsu'en, kunixin rajna ngigua ko ni thixin kji, kain thi rugunda tsjee chujni, tsjaago ná, runichjaxin ná ko sinchegatsuan na thi nichjaxin rajna ngigua.
- VIII. Nduaxin tsu'en, sinchekeingi ná ko rutsjee ná ke satsu'an na, ruchundee ná juasaaya ko tsu'en thi nichjaxin chujni ko sixingixin ixin ni nchrii nichja thá ngigua ko ni thixin kji.
- IX. Sinchegatsuan ná thi tedatsuan ná, ruchundee ná juasaaya ko sayakuen ná nchirchjan, xichjan ko ni chjan nichja ngigua ko ni thixin kji, ni junchjan, chujni suji'a, chujni thixin tsje rajna ko nchexruxi'in nchrii xii, jaña inchi kexe'o inaa chujni tsanga'a ko ni dikaon ko chjrui'a nche'e na ngain ná.

- X. Sinchekeingi ná kain thi rugunda ixin satsuan ná ko ruchundee ná juasaaya thi nichjaxin chujni ngigua ko ni thixin kji o inaa rajna, inchi ni thixin ngathaa nunthe Sasetjua ko ni chaxra.
- XI. Sinchekeingi ná ko satsuan ná, ruchundee ná juasaaya ko tsunchjian thi nichjaxin rajna ngigua ko ni thixin kji ko sithue na’o, ko thi nchee ná ixin sixingixin thi chunda ná ko je’o nchao sinchee ná.
- XII. Tsengijna ná, kunixin thi nchia un’e, sixinthe rajna ngigua ko chujnii na ixin sixi’in ná ngai nunthe Ndaninga.
- XIII. Sinchekeingi ná, kunixin thi nchia nue ji’i, sixinthe ko sitaun nthia ni te ngai na’o te ngai rajna ngigua ko ni thixin kji ngai kain nchia te Ndaninga, jaña inchi thi tsu’en ixin thi nichjaxin ixin sinchee ni ni tethuan ngai rajna ko tetaunka nthia.
- XIV. Tsengijna ná thi datsuan, rustjee ná, runichjaxin ná ko ruthjuee ná nunthe, thi jii ngataa nunthee rajna ngigua.
- XV. Sinchekeingi ná inchi rugunda, kunixin thi nchia nue, ixin rajna ngigua ko ni thixin kji, satsi’in ná ko ruthjuee ná thi ncherenthe ná ko kain thi chunda ná ngai rajna.
- XVI. Tsengijna ná, tsjaago na, kunixin thi nchia nue, sinchechjian ná chijnii nunthe, thi dinga, chujni, na’o ko icha, ngai rajna ngigua ko ni thixin kji ngai Nunthe.
- XVII. Rundachro ná kexreen te thi tunchjian ixin rajna ko are utu’en, thi nchexin ná xra, kain thi ruaan xi nchiixin, kunixin thi nchia nue, ko rundachro ná ixin jaan tsu’en thi satsuan na rajna, ruthuee na ko jaña sexin thi runichjaxin ni, jaña inchi sixingixin thi renthe ná, thi nue ná nchee ná ko ngai rajna.
- XVIII. Tsunchjian, sachjre, tsununxin ko sinchekeingi na kain thi tsunue chujni ko thi tangi ni rajna ngigua ko ni thixin kji, jaña inchi satsiin ná kain thi ncherenthe ná ixin rajna ngigua.
- XIX. Tsengijna ni ko tsunsuji thi chro xroon ko sixingixin cunixin thi ncherentha rajna.
- XX. Sanchia ni, tsinthe ni, sinchekeingi ni ko tsu’en, inchi rugunda ko jaña nchao sayakuen ni, icha nchao see ko icha sangi nchia thjario’o ngai rajna ngigua, inchi tsjachia nichjaxin ni, nchia tangixin ni xroon, nchiandue chujni, thi dathujin ni, xru’i, jinda, thi sadikao nda thie, ko kai thi chunda ke sikon kunixin nthi tunchjian ngagaa rajna, ko jii

tsanchjranda ixin sixi'in ná ko tsunchjian ngai rajna ngigua ko ni thixin kji, jañaa inchi tsunsuji thi thetuan ná, inchi tato choo ná ngataa nunthe ko nchao tsangi ná sacha ná chao.

- XXI. Tsengijna, tsjaago ngai ni thetuan ngai rajna ko ni tetaunka nthia ngai rajna ngigua ko ni thixin kji, ko chujnii, ko thi chunda ke sikon kunixin thi nichjixin chujni naa ko naa ná ko tsje ná.
- XXII. Sinthe ná inchi chujni tjaago kain thi danchiangi ná sa'ó, nue'e kexreen ko tsunue na ko ni thetuan naa nchia jikininxin rajna ngai ndaninga, ko sincheni'i thi nichjixin rajna ngigua.
- XXIII. Tsjaago na ko tsengijna ná thi chunda ke sikon ngai rajna ngigua ko ni thixin kji, thi nchia jii Ndaninga, jañaa inchi ngai rajna ko thi ni thetuan ko datse chujni ngai rajan ko nchia jee sanchia.
- XXIV. Sinchechjian ná, sinchee na xra, ko tsu'en thi sithue, thi te ngai nchia, thi nchechjia ná ko thi nchee ná ixin sixingixin, thi nue na ko ncherenthe ná ko suji see rajna ngigua ko ni thixin kji.
- XXV. Tsunchjian, sanchia ná, tsunxinka ná, ko ruruee ná ko rundachro ná kain ná ko sinchee na xra ngai rajna ngigua rinao, thi Sithue ixin ncherenthe ná nagi thi Sixingixin Nunthee Rajna ngigua.
- XXVI. Tsengijna ná, sinchekingi ná ko sinchesuji ná kain thi dachaxin na chao jii ngai rajna ko thi xra nchee ná kai ni thixin kji, kain thi sinchee ke sacha na chao, see icha xra, see icha thi sinchexin ni xra ko icha tsangi ni sinchee ni xra jañaa kai nduaxin tsu'en ko xraje'o sinthe ni, sinchekjin ná ko tsingixin ná.
- XXVII. Tsengijna ko sinchekingi, kunixin ni Thetuan naa nchia jikininxin rajna jii Ndaninga, thi chunda na kuxiigo nchia, ko thi thenga na ndaa kunchii, ko icha na thi thenga na nua, ko jañaa je'o ná nchao sinthechunxin ná kunixin thi tsenga ná.
- XXVIII. Sixinthe ná, sitao ná nthia ko kai tsato choo ná, tsjauthexin ná nunthe icha kji jii ko chunda ke sikon thi rinao nchia ji'i kai.
- XXIX. Tsunchjian thi tsangixin chujni kai thi chunda ke sikon kunixin rajna ngigua ko ni thixin kji.

- XXX. Tsjao ná kexreen tsu'en ko sithue ixin thi thii, kain thi nchao ruxranxii ná xroon ko tsii xruan thi sunde'e ni ngigua ko ni thixin kji.
- XXXI. Tsjao ná kexreen sinchee ná ngai chujni, aro kunixin chujni ngigua ko ni thixin kji, ko tsengijna 'na ixin tsunchjian thi tsengijna rajna.
- XXXII. Rundachro ná kexreen sexin ixin sixinthe thi Tsjaago na thi danchiangi chujni ko thi Thekin chujni ngai Rajna ngigua ko ni thixin kji.
- XXXIII. Sixinthe ná ixin tsunchjian thi chao sachjre ko sinde'e rajna ngigua ko ni thixin kji.
- XXXIV. Sanchia, tsuen, ko ruruee ná ixin kai thi chao jikininxin sunda ngain thi satsuanxin ná rajna ko kai thi runichjaxin ná, ko thi je'o na sinchee na xra ngai rajna ngigua ko ni thixin kji.
- XXXV. Rundachro kexreen icha nchao tsaago ná kiein chao sunda ngai rajna ngigua ko ni thixin kji.
- XXXVI. Rutsjee ná kexreen ruruaa ná chao ngai rajna ko rajnee ngigua, ngainxin ni thetuan ko tetaunka na nthia ko kai nchia tetsjee ixin yaa ko kexreen jidixinthe thi nichjaxin ko sisingixin rajna, kain thi nue ná ko nchao je'o ná sinchee ná xra.
- XXXVII. Tsunchjian nchia ke sinchexin na xra aro chujnii Rajna Ngigua ngai nunthee ná, ko jaña nchao sinchegatsuan ná thi nichjaxin ná inchi rugunde'e ná.
- XXXVIII. Sinche kingi'i ni ko rutsjee ni ken chao sithue, ixin seco, sayakuen ni, sinchesuji ni ko tsjague ni xan nchinchin kain thi jii ngai rajna ko ncherenthe rajna; kain thi nuen ni ko thi nchee ni usee.
- XXXIX. Sinche kingi ni, rutse ni ko nduaxin tsu'en kain jii ixin sechon, sayakuen ni, ko sinchee ni ke sechon thi xraxaon ná, tsje ná ko kai nakua ná, thi chunda ke sikon kain thi ncherenthe rajna, kain thi nue ná ko thi chee ná usee.
- XL. Tsexi'in ná sinchechjian ná, thi rugunde'e chujni ko sinchee ná xra ko jaña sechon, tsjaago ná, sinchesuji ná thá ngigua jii ngai nunthe ko nduaxin siku'en thi ni runichjan ngigua ko sinchegatho ná thá thetajni ko thenajni satho ngigua ko sinthe chujni rukjin ngigua.
- XLI. Satsuan ná ko sixi'in thi tsangi xanchinchin ngigua xroon kain ngai nchia tangixin xan xroon, ko sixinthe ná ko rundachro ná kexreen tsunchjian thi tsangixin xan xroon

- ko kekaa nchao tsunchjian sunde'e xan ngigua, ji'i jai tsu'en ixin ja'naa tsunsuji rajna ko kai thi ncherenthe rajna ko kexreen tjao choo na ko duan xra.
- XLII. Tsunchjian thi rugunda ko chjruin sinthe ixin yaa sundee xan xichjan, nchrichjan ko xandasua ngigua ko ni thixin kji.
- XLIII. Sinchekeingi ni ixin sechon, tsunsuji thi xru'an chuxin ni rajna ngigua.
- XLIV. Sinchekeingi ná ko sekan ná, ni tetaon nthia ixin thi nchexrueen na chujni nchao sechunda rajna ngigua xruan ko ni thixin kji, ja'naa kai chujni sechunda ná xruan aro thi rugundee ná ko thi ncherenthe ná, thee ná ko are xii ná o nchrii ná, ko chru'a ixin chjrui'a sinchee ná ngai chujni.
- XLV. Tsengijna ná ko satsuan ná thi chujni sinchesuji thi nue ni ixin xru'an jii ngai rajna ko kainxin thi chunda ke sikon kunixin ji'i.
- XLVI. Tsengijna ná rajna ngigua ko nchao sechunda ná, sinthe ná, sinchee ná xra, ko rutsjee ná kexreen runichjexin choo ná, aro inchi je'e ná nue na thi ncherenthe ná ko thee ná; ja'naa kai nchao sixinthe ná thi nchenue chujni nichja'a naa thá ngigua, ko thi tsje'e kain chujni.
- XLVII. Tsengijna thi di'in Secretaria de Igualdad Sustantiva, ko sinchekeingi ná ixin sixinthe nchri ngigua ngai thi nchee ni thetuan ngai rajna ndaninga, ko rajnee ixin yaa sinchee ke tsue'a, rutsjee ná, ko sinchee na jie ixin tsje thi chjrui'a nchee ná ko thi du'en ná ni nchrii xan nchrichjan ngigua ko ni thixin kji.
- XLVIII. Tsengijna ná ni thetuan ngai rajna ixin see juasaaya ngai thi nichjabin chujni ko thi ncherenthe rajna ngigua ko rajnee ko ni thixin kji.
- XLIX. Tsjague ná chujni ixin runichja thá ngigua ko sinchegatho thá thenajni ko thá thenajni satho ngigua, ko tsengijna ná chujniii rajna ngigua are sanchia ná chujni nchee xra ji'i, juasaaya ixin thi nichjabin na ko kai thi chunda ke sikon kunixin ni nchiixin the ngai sasentjua, ndaninga, ko ngai rajna.
- L. Rundachro ná are sunda thi nchekji ná aro thiao kexeer di'in ko tsixin thi nchia sitaon nthia ko tsiao chujni.
- LI. Tsengijna ná ko tsi'in ná ko rundache ná chujni are sanchiagi ná chruan kee, thi sinchexruxi'a ná ko thi rundachro ná ken nchao sixingixin, ko ji'i rundachro thi

Nchia nichjaxin Chujni ko kai thi Nichaxin chujni te ngai Ndaninga.

- LII. Tsengijna ná chujni tsangi icha jian ko tsunue na runichja na thenajni ko ngigua ko rukjin ná kai thá ngigua ko thenajni.
- LIII. Tsengijna ko ndua siku'en, ixin kain thi nchee chujni nchee xra ngai Rajna ko jii chujni ngigua, see naa chujni nichja ngigua ko thenajni.

Nchia ji'i sinchechjian ko sinchee ke thi sanchiangi na ko sixinthe ni ngigua, ko rundachro ná kexreen sexin ko tsu'en ixin sinchegatsuan ná thi nichjaxin ná ko sixinthe ni thetuan rajna, ni tetaunka nthia ko nchia te ngai rajna ngigua ko ni thixin kji, sinchechjian ná ko sinchegatho na thi Plan Estatal de Desarrollo ko icha thi texraxaon ná ixin sixingixin, jaña kai thi satsuan ná ko sixi'in ngai thi nichjaxin ná.

Nchia ji'i sechunda juasaaya ixin thi nchia tsunchjian, ni nu'e thi rugunde'e rajna, thi ndakua tsu'en, ko thi nchexrathechoo ni ixin rajnee nchao sixinthe, ngai thi tsje tsjao ná.

INCHI THI NDACHRO I

**NI NU'E THI RUGUNDE'E
RAJNA KO NCHAO
SINCHEE XRA
NCHIANDUA CHUJNI
NGIGUA JII NDANINGA**

Nchia sechunda ni nu'e thi rugunde'e rajna sechunda thi te'i:

- I. Tsjao choo ná xi nchiixin, inchi thi rugunde'e rajna;
- II. Naa thi tsetu'an Nguixin, jaña inchi ni thetu'an naa nchia jikininxin rajna;
- III. Naa thi thetu'an Ndaninga ngai Rajna Ngigua, inchi ni nu'e thi rugunde'e rajna, sanchiangi ná ko sixinthe ná ngai rajna ngigua ko ni thixin kji.
- IV. Thi te nchia tetaunka ixin nchia ji'i inchi ni nue thi rugunde'e rajna ngai nunthe ko rajnee, inchi rugunda.

Nchia ji'i chunda thi thetu'an naa nchia jikininxin rajna ko nduaxin tsu'en ixin sinchegatho ná chujni are rugunda jaña kain ngai nchia te Ndaninga, ko thi Poderes Estatales ko ni nue thi rugunde'e rajna je'o nue kexreen du'an xra, jaña inchi thi nichjaxin chujnii rajna ngigua ko ni thixin kji, aro icha ná ixin je'e ná nue na kexreen chee ná xra.

Chujnii xi Nchiixin sinthe ni te'i:

- I. Naa ni sitaunka nthia ko ni yaa Tsetu'an Ndaninga;
- II. Naa ni sitaunka nthia ko Tsetu'an ixin thi xra tsunchjian ko yaa xi thetu'an Ndaninga rundachro:
- III. Sinthe ni tsengijna ni nchiixin, ko ni Tsetu'an ngai nchia te'i:
 - a) Nchia tsjee na ixin kain na'o;
 - b) Nchia Nchechjian ná ke'e xra tsunchjian ko theki chao;
 - c) Nchia thi dixelixin ngai rajna;
 - d) Nchia thi te ni tsjee ixin tsuni'a chujni
 - e) Nchis Thi te ni tsjee ixin tsangi chjan xroon
 - f) Nchia tsjee ná ixin kain thi jii nagi nunthe, icha jian sinthe ná ixin je'o na nchee na xra ko thi thetuan nunthe;
 - g) Nchia the thi ni tsjee ixin jian sinthe chujni;
 - h) Nchia the ni tsjee ixin kain ni xraje'o renthe ni;
 - i) Nchia tsjee ixin tsii na sigatsuan na rajna;
 - j) Nchia te ni tsjee ixin chao
 - k) Nchia the ni tsjee ixin kain thi xra tsunchjian ngai rajna ko
 - l) Nchia te ni tsjee ixin xra.
- IV. Naa ni sitaunka nthia ko Ni te Ndaninga ndachro kexreen icha nchao suan xra ngai Rajna ngigua.

Thi chujni sitaon nthia ko tsetu'an ngai Rajna Ngigua see ngai thi nchia xratheixin chujni jii Ndaninga nchao sixinthe ko jañanxon ko nchao runichja, maski sinche'a ná kunixin na'o.

Chujnii xi Nchiixin rundachro kense Tsengija ni icha nu'e.

Nchri nchiixin o xinchiiixin, sinchee ná ngai nchia Thetu'an ixin kain, nchao sayee ná are tsatho choo na ngai ni Thetu'an ni sitaunka nthia the ngai nchia nchee ná xra jii sasentjua, ndaninga ko rajna, jaña kai thi icha nchia te chujni ko nchee xra ke chunda ke sikon ngai Xrathe ná ko tjao ná, ko nchao runichjan ná.

Are tsao ná chunda ke ni thengijna xinchiiixin sayee ná, ko chunda ke sinchenu'e choo ná na'o ncha'on sa'o are santu'an tangi thi tsao ná, aro are icha tangi thi tsjao na je'o kan ko noo thi xrachuaxin ncha'on usayee choo ná, ko rundachro na kee ncha'on.

Chujnii ni Nchiixin see na thi tsjauxin ná inchi noo ncha'on ngui ngaa nano ko are rundachro ni nchiixn, ko are sea chujnii ná atho tsje'a ni sea nii ná.

Chujnii ni Nchiixin tsurenthe thi ruxrathe choo ná are sinthe ngusinexin ná. Ko thi tsjao ná sithue thi rundachro ni icha tsjé sinthe nthia, ko are xrajeo chujni satsi'in raa ni nchiixin thi rundachro kexreen sithu'e.

Chujnii ni Nchiixin nchao tsetu'an thi te'i:

- I. Sinchegatho ná thi rundachro chujni ngaa nano nga nchia ko kai xra ngui nano, inchi thi rundachro ni Thetu'an;
- II. Rundachro thi xraxaon, thi icha renthe ko thi sinao nchia;
- III. Rutsee thi ndachro thi programa, thi nchexin ná xra, kexreen tsu'en ko thi sinchee nchia the ni teton nthia, ko chunda ke sikon rajna ngigua ko ni thixin kji, ko ruruee ná inchi jikininxin.
- IV. Rundachro ná kexreen sexin are tsjauthexin choo ná ko sinchee ná xra, ko kai thi icha nchia sixinthe ko ke chunda ke sikon kunixin ni Thetu'an naa nchia jikininxin rajna Ndaninga, ko thi icha nchia thetu'an ndaninga, kunixin nchia je'o nchee xra ni nchiixin the ngai rajna ko thi nchia tsjee ixin chujni, jaña inchi ni nue kain thi rugundee rajna ko kanxion nunthe je'a ni sasetjua, ko ruxranxinthe ná rajna ngigua ko ni thixin kji.
- V. Satho ko rugunga'a ixin sixinthe thi thengijna ná thi ni tsjee kexreen su'an xra, ko rutsjee ná ixin chaon sithja sundee nchia, thi sunda, ko thi xra suan kunixin chaon thixin nduja ko sikuen thi jian bithue;
- VI. Rundachro kekaa ko thinoosunda nchao sajón ná ko thi chaon ruxe'e;
- VII. Sajón ná juachaxin thi ndachro ná ixin ruchjea chaon, inchi rundachro ni nchiixin, ixin kainxin chaon icha tsii, ngai thi Jichro ko tsu'en thi dachjrexin Ndaninga ko satsuan ná thi runichjaxin chujni, ko thi sixinjinxin ngai rajna ngigua ko ni thixin kji;
- VIII. Satho inchi tsetu'an ni nchiixin jii ngai Nchia, ni thetuan naa nchia jikininxin rajna thi nchee, thi nchia nchexin ná xra ko chaon.
- IX. Satho thi xraxaon ná ixin kain thi tuxi'in ko satho thi tsunchjea ná inchi thi rugunda.

Ni Thetu'an ngai Nchia chunda ke sinchee ni Chujnii ni Nchiixin the Ndaninga.

Ni thetu'an chunda ke tsixin ná ngai naa rajna ngigua o ni thixin kji ko ni nichja chujan thá ngigua. Ko kai ni ruchunxin kee rinao nchia ji'i sinchee, ko ji'i tsengijna sinchee xra inchbi chujni icha nu'e.

Ni Nchiixin sinthe ngai nchia, chunda ke tsunu'e thite'i:

- I. Sinchechjian, rundachro, sitaun nthia ko rutsjee kee tachjuin jiduan xra, inchi Jichro ko tsu'en;
- II. Sinchechjian ko sayakuén na juasaayee, thi sixinthe rajna ngigua ko ni thixin kji, ko jii tsu'en are tsjao ná ixin kain thi ncherenthe rajna ko sachjrexin thi tsunchjianxin;
- III. See kiai are sajón ná kainxin thi xroon nchechjian nchia;
- IV. Sinchee ná ke je'e ná nchao nchee na xra, nchechjian ná chujnii chujni ko rutse ná chaon, ko kai thi rugundee icha. Thi chunda ke sokon kunixin thi tsetu'an ni, rugunda ixin sajón ná juachaxin sa'o ni nchiixin thetu'an.
- V. Sajón ná juachaxin, see inaa ná are ku'a chrujan ná, ko sixingixin thi thetuan inchi thi xra nue nchee, ko kai thi rugundee juachaxin;
- VI. Sinchechjian ná are chruan ni tsjangi ko are tseto chujni, jañaai kai, sithue xroon, ngai ni te ngai nchia icha nunthe, sinchee ná inchi jichroi ko tsu'en;
- VII. Sinchee ná ko tsanchjranda'a ná ixin sijin tathi nui, ko maski are ruxenga ná;
- VIII. See kiai are chrujan see ngai ni thi chunda ke sikon kunixin ndananga ko ruxranxinthe ná chijni;
- IX. Rundachro, thi chijni chunda ke sikon kunixin thi nue ná nchee ná, ko thi xra sithue thi sixingixin, thi jichro ko tsu'en, thi tsjao na tsu'en, ko thi rundachro ni Thetu'an no te Ndaninga;
- X. Tsu'en inchi bithue ngai Chujnii ni Nchiixin;
- XI. Tsjaago ná ngai Chujnii ni Nchiixin thi xraxaon ná ngai thi Nchee xra jii Ndaninga Rajna Ngigua;
- XII. Sunda thi chaon chunda Nchia inchi nadchro xroon, ko thi thetu'an ndua tsu'en, jañaai inchi tsunchjian sa'o xra ko chaon sina'o ná;
- XIII. Tsunchjian ko tsaago ná thi Xroon sithue ngaxi'in, ixin ajaan sinchegatho Chujnii ni Nchiixin; sinchegatho ná thi xroon kinchjian ngaxi'in, ko kai thi sixingixin; ko sanchia ná thi xroon ji'i, ixin kain thi kue'en ko thi xree Nchia, ko;
- XIV. Inchi bithue thi kjuao ná ixin tsu'en inchi nadchro thi Jichro ko tsu'en, ixin bithue ngai Chujnii ni Nchiixin.

Nchia sechunda naa Thi sinthe ni tsetu'an Ndaninga ixin Rajna Ngigua ko sinthe ni te'i:

- I. Thjengo chujni ngigua ko ni thixion kji sitaon nthia. Ixin ni yaa sinchee ke nduaxin tsu'en ixin sixinthe rajna te'i ko tsurenthe thi xraxaon ná, sitaunka ná nthia ko satsua'an ná ná inchi rajna, nichja ná naa thá, dichjekee ná ngataa nunthe. Kai, sinchegatsu'an ná ixin ni nchríi ko ni xii ngigua xraje'o renthe ná.
- II. Yoo chujnii sitaunka nthia ixin nchia ji'i ko ni danchiangi ko tangi icha, ko ni nue chijnii ni ngigua;
- III. Yoo chujni sitaunka nthia ixin nchiandua ni ngigua ko sinchee ná xra ixin thi nichjaxin chujni ko sixingixin ngai rajna ngigua ko ni thixin kji, ko
- IV. Ko ni see Nchiixin ixin ni ngigua ngai Nchia icha nui jii Ndaninga.

Thi ni sinthe inchi danchro nchi thi ndachro I chunda ke sajín ná ná ixin jaan nchexruxi'in ná thi xroon bithue ko nadchro Chujnii ni Nchiixin, ko ixin nduaxin tsu'en ke je'e ná sitaon ná nthia.

Ni sitaunka nthia nchi thi ndachro II ko II sajín ná ixin thi xroon bithue ko nadchro Chujnii ni Nchiixin, icha nchao are chrujan xroon sachjre.

Ni Thetu'an te ngai Ndaninga ixin Rajna Ngigua te ngai nchia rutsjee, rundachro ko runichjan ngai Chujnii ni Nchiixin ko ni Tetaunka nthia ixin kain xra tucnhjian ko nduaxin tsu'en thi satsu'an ná rajna ko sixi'in thi runichjaxin chujni ko thi sixingixin ngai rajna ngigua. Thi ni thetu'an Ndaninga sayee na chujni nínxin kunithjao ko sitaon nthia naa chujni ngigua, sinchee ná are xrathe choo ná tsje ná.

Nchia sechuna thjario'o, ko yaa sinthe ni sayee chujni tsixin jeje'e nunthe inchi Jichro ko tsu'en ixin thi Tsunchjian sa'o kexreen tsunchjian xra ko jain Sixingixin Ndaninga, ko ruchuen ná ni tsixin rajna ngigua ko ni thixin kji.

Ngai thjario'o see ni Sitaon nthia ko ni Sitaon nthia ixin Nunthee Rajna Ngigua, ko rutsjee na, rundachro ná kexreen rinao ná tsuenxin, ko thi

sinchee ná ixin chujni ko satsu'an ná ko sixinthe ná ngai thi runichjixin chujni ko nchao sixingixin.

Thi ncherenthe nchia tsunchjian kunixin thi te'i:

- I. Thi sajón, thi sixinthe, thi tsengijna, thi ruruaa ná ko thi tsengijnajxin ná ke sajón ni Nchiixin Federal. Estatal ko ni Rajna;
- II. Kain thi sakon ná ngai chujni ko see ngai xrujan xree ni nchiixin ngai sasentjua ko ni chjaxra, ko thi sajón na yaa sikon ná xraa naa thi sithuen ná;
- III. Kain thi nunthe, nchia ntahxru'i ke sechunda ná kunixin xroon ko tsu'en inchi sithue;
- IV. Thi sachá na, xreen thi sachá ná, kain thi sithuee ná, kain thi jikininxini ko thi nichjixin na ko icha thi chunda ke sikon kunixin chaon sixi'in ixin chrujan xroon, ko
- V. Thi chaon tsixin ngai thi sinchee na xra ko tsu'en inchi bithue, tsu'en inchi kjuao ná.

Kain thi jikininxin ncherenthe Ni nu'e kain thi rugundee rajna, sajón na thi rugunda ixin rjna ko, ixru'a santsje'e ná, ko ichru'a sixingixin.

Nchia rutsjee kexreen tsetu'an inchi jikinixin rajna ixin jaña nchao sinchee xree ndakua, ko chjruin inchi jitaxin ngai xroon.

Thi ruxrakao choo na ngain xra Ni nu'e thi rugundee rajna ko ni chexree sithekaon ná inchi rundachro xroon sithue.

Thi senda Nchia chunda ke senda ixin Ni nu'e thi rugundee rajna te ngaxi'in, ni thengijna ni Nchiixin rundachro kexee chujni sinchee xra yaa, ko nchao sinchee xra inchi ndachro thi Jichro ko tsu'en ngai Ndaninga ko icha thi rundachro ken chao tsu'en.

FICHA TÉCNICA DE LA TRADUCCIÓN	
Lengua	Popoloca (Ngigua del Norte)
Variante lingüística	Ngiba del centro – Tepexi de Rodríguez Ngiwa del oriente – San Gabriel Chilac Ngiba del poniente – Santa Inés Ahuatempan
Estado	Puebla
Alfabeto utilizado en la traducción	San Marcos Tlacoyalco
Título del documento traducido	Síntesis de la Ley de Desarrollo de los Pueblos Indígenas
No. de cuartillas	16
Fecha	27 de marzo de 2023
Nombre del traductor (a)	Juana Varillas Flores
Comunidad de origen del traductor (a)	San José Buenavista, Tlacotepec de Benito Juárez
Observaciones	